

Smernice za vključevanje otrok in mladostnikov z začasno zaščito v vzgojno-izobraževalne zavode so pripravili: mag. Janja Cotič Pajntar, Helena Klobasa, dr. Vinko Logaj, dr. Fani Nolimaj, dr. Katica Pevec Semec, dr. Stanka Preskar, dr. Brigita Rupar, dr. Zora Rutar Ilc, dr. Branko Slivar, Nives Zore, mag. Renata Zupanc Grom

POUDARKI IZ SMERNIC ZA VKLJUČEVANJE OTROK IN MLADOSTNIKOV Z ZAČASNO ZAŠČITO V VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNE ZAVODE

*Highlights from Guidelines for Integration of Children and Adolescents
with Temporary Protection in Education*

UVOD

Smernice¹ so namenjene vodstvenim in strokovnim delavcem v vrtcih, osnovnih ter srednjih šolah in služijo podpori pri vključevanju in delu z otroki in mladostniki, ki prihajajo z vojnih območij in potrebujejo pomoč pri vključevanju v oddelke v vrtcih in razrede v osnovnih in srednjih šolah, ter za oblikovanje vključujočega okolja, v katerem se otroci in mladostniki učijo spoštovati razliko.

SPLOŠNA IZHODIŠČA ZA STROKOVNE IN VODSTVENE DELAVCE VRTCEV IN ŠOL

Delo z otroki in mladostniki ter njihovimi družinami v vrtcih in šolah naj temelji na:

- načrtovanju, izvajanju in spremljanju fleksibilnega vključevanja otrok in mladostnikov v vrtec in šolo s poudarkom na največji koristi za otroka in mladostnika;
- timske delu vseh strokovnih delavcev, vključenih v proces vzgoje in izobraževanja;
- inkluzivnem, spodbudnem in raznolikem učnem okolju za učenje in razvoj vseh otrok in mladostnikov, ki upošteva njihova različna predznanja in izkušnje, zmožnosti, značilnosti pri razvoju in učenju;
- razumevanju integracije kot dvosmernega procesa, ki je jezikovno, socialno in kulturno pogojen in se

nanaša na celotno populacijo otrok in mladostnikov, vključenih v vzgojo in izobraževanje;

- pomoči pri vključevanju otrok in mladostnikov v prostočasne dejavnosti v šoli in lokalnem okolju (taborniki, športna društva idr.);
- zagotavljanju stalne in kontinuirane strokovne podpore vsem strokovnim delavcem na ravni vrtcev in šol, ki so vključeni v proces vključevanja otrok in mladostnikov z začasno zaščito;
- podpori pri vključevanju otrok in mladostnikov v novo okolje, ki mora biti tesno povezana z upoštevanjem in pripoznavanjem jezikovne ter kulturne raznolikosti njihovih družin ter njihovih potreb;
- zagotavljanju profesionalnih mrežnih povezav med vrtci in šolami na ravni regije oz. države, ki imajo vključene otroke in mladostnike z začasno zaščito;
- informiranju staršev o možnostih in načinih vključevanja v lokalno okolje (knjižnice, ljudske univerze, nevladne organizacije idr.).

NAČRTOVANJE IN IZVAJANJE PODPORE

Otroci in mladostniki iz Ukrajine, ki se vključujejo v vrtec in šole, se od večine otrok in mladostnikov razlikujejo po travmatski izkušnji, ki je mnogi še niso predelali. Morali so nenadoma zapustiti svoje domove, prijatelje, starše in se odpraviti v neznano. Neka-

¹ Če je v vaš razred vključen ukrajinski učenec, ga je vsekakor smotno vprašati, če je hkrati kot v slovensko šolo, vključen tudi v izobraževanje na daljavo po ukrajinskih načrtih z uporabo izobraževalnega portala, ki ga je pripravilo ukrajinsko ministrstvo za izobraževanje. V takem primeru se prilagodi šolske obveznosti, da učenec ne bo preobremenjen.

teri med njimi so nastanjeni pri znancih, mnogi v azilnih centrih. Vsem je skupno, da so se znašli v zanje novem življenjskem okolju in da se mnogi soočajo z ranljivostjo občutka varnosti in pripadnosti.

V želji, da bi se ob vključitvi v vrtec in šole počutili čim bolj sprejete in dobrodošle, je treba na ravni vrtca in šole načrtno vpeljati vključevanje, ki naj zajema pozitivni odnos in vključujočo klimo, ki vpliva na čustven in socialni razvoj ter motivacijo in učne dosežke vseh otrok in mladostnikov.

Pri postopnem vključevanju v vrtec ali šolo je pomembna odgovornost celotnega vrtca oz. šole, kjer sta zagotovljena postopno navajanje na dnevni ritem vrtca oz. šole ter nudenje strokovne podpore.

V začetnem obdobju je za otroke in mladostnike najbolj pomembno, da ob vključitvi v vrtec, osnovno oz. srednjo šolo doživijo varno in spodbudno učno okolje, v katerem se bodo čutili sprejete in dobrodošle.

- Pri vključevanju otrok in mladostnikov in delu z njimi je treba izhajati iz njihovih
 - trenutnih potreb, se navezovati na njihove interese, zaznavati morebitne stiske posameznikov,
 - se nanje sproti odzivati.
- Prvi dnevi naj bodo namenjeni spoznavanju vrtčevskega oz. šolskega okolja, novih vrstnikov, strokovnih in drugih delavcev vrtca in šole, seznanitvi z dnevnim potekom dela v vrtcu, urniki in šolskim redom.
- Vključevanje otrok v vrtec naj bo prilagojeno počutju otrok in te moramo smiselno vključiti v dejavnosti izvedbenega kurikula.
- Vključevanje mladostnikov v šolo naj bo v tem obdobju fleksibilno, kar pomeni, da se s prvim dnem vstopa ne vključujejo v vse dejavnosti pouka v šoli, priporoča se vključitev v športne, umetniške in druge dejavnosti, prav tako se priporoča prilagodljiva časovna vključenost v posamezne izvedbene dejavnosti šole.
- V tem obdobju otroci in mladostniki usvajajo učni jezik nenačrtovano, s poslušanjem, opazovanjem in neverbalnim odzivanjem. V šoli je lahko medij sporazumevanja v tem obdobju tudi tuji jezik, npr. angleški, če ga učenci obvladajo.
- Začetno usvajanje slovenščine se izvaja kot sestavni del kurikuluma v vrtcu in pouka v šoli, kjer strokovni delavci pri vseh dejavnostih upoštevajo jezikovne prilagoditve (npr. z uporabo piktogramov, slikovnih navodil, učnih listov idr.).

Po preteku začetnega obdobja, ko se otrok oz. mladostnik čuti dovolj vključenega in sprejetega v novem okolju, vrtci in šole zanje **načrtujejo nadaljnje dejavnosti** v skladu s *Smernicami za vključevanje in delo z otroki priseljenci* (2012) ter v skladu s predlogi *Programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja* (2018). V nadaljevanju dejavnosti se v šoli organizira intenzivno obliko začetnega učenja slovenščine, ki naj se navezuje na pouk.

PRIPOROČILA ZA PRIPRAVLJALNE AKTIVNOSTI VRTCEV IN ŠOL

- Ravnatelj vrtca oz. šole organizira tim strokovnih delavcev in imenuje koordinatorskega delavca za delo s starši in strokovnimi delavci. V šoli imenuje tudi zaupnika, na katerega se obračajo učenci, dijaki in njihovi starši. Tim pripravi jasen in preprost načrt vključevanja strokovnih delavcev v pripravljalne aktivnosti. Pri tem lahko vključi predstavnike sveta staršev (za aktivno vključevanje staršev otrok in mladostnikov iz Ukrajine) in predstavnike lokalne skupnosti (npr. Ljudsko univerzo, knjižnico, Rdeči križ idr.).
- Pred vključitvijo otroka ali mladostnika v vrtec oz. šolo se opravi **uvodni pogovor**, v katerem pridobimo osnovne informacije o otroku in mladostniku ter ga seznanimo z okoljem vrtca oz. šole:
 - na pogovoru sodeluje otrok oz. mladostnik s starši oz. sorodniki ali predstavniki azilnega doma;
 - pogovor vodi svetovalni delavec vrtca oz. šole v skladu z doktrino svetovalnega pogovora;
 - v pogovoru se na kratko predstavi temeljne informacije o življenju in delu vrtca oz. šole ter pridobi osnovne podatke o otroku oz. mladostniku;
 - pri pogovoru je treba zagotoviti pomoč pri sporazumevanju (npr. vključiti odraslo osebo, ki govori ukrajinski jezik in nekaj časa živi v Sloveniji).
- **V vrtcu** se pri uvodnem pogovoru s starši otrok dodatno pridobi informacije o zdravju in počutju otroka (alergije, bolezni ipd.), posebnostih pri prehrani, morebitnih razvojnih posebnostih, spalnih in drugih navadah, samostojnosti ipd. Pozanimati se je treba, ali je otrok že bil vključen v vrtec, o njegovih priljubljenih igrah, igračkah in zanimanjih. Če si starši želijo, da je otrok nameščen v oddelk/skupino, kjer je njegov sorojak, predlagamo, da se ga vključi v to skupino, saj se bo tako lažje vključil med preostale sovrstnike.
- **V osnovni šoli** je pri uvodnem pogovoru treba dodatno ugotoviti, kateri razred je učenec obiskoval v ukrajinski osnovni šoli. Pri vključitvi v osnovno šolo se je treba na ravni šole odločiti, v kateri razred se bo vključilo učenca, kjer naj poleg starosti velja tudi načelo, da kjer je možno, zaradi večjega občutka čustvene in socialne varnosti ter medsebojne podpore v isti razred vključimo po dva učenca priseljence iz iste države.
- **Pri vključitvi v srednjo šolo** je treba opraviti uvodni pogovor z mladostnikom (in/ali s starši).
 - Uvodni pogovor izvaja svetovalni delavec ali drug pedagoški delavec, ustrezno pripravljen za vodenje pogovora. Namen je pridobiti osnovne informacije o opravljenem šolanju in karierni orientaciji, interesih ipd.
 - Mladostnika se povpraša po dosednji učni poti (kateri program je obiskoval, koliko časa, kate-

re predmete se je učil) in tudi po samopresoji, kakšno je njegovo znanje in kako uspešen je bil, katera so bila močna in katera šibkejša področja, kaj od učnih področij ga posebej zanima in kakšne so njegove učne navade; pri tem se na nevsiljiv način skuša pridobiti informacijo, na temelju katere bo šola po potrebi nudila dodatno učno pomoč; pogovori se tudi o njegovih poklicnih oz. študijskih interesih, pričakovanih itd.

- O stopnji dejansko pridobljenega znanja pa se pozanimamo med pogovorom samim z vprašanji o tem, *kaj so se učili pri posameznih predmetih in katera znanja so usvojili na različnih področjih, katera so njihova močna in šibka področja, pa tudi kje oz. pri čem so potrebovali več truda ali pomoči*. Gre torej za samopresajo mladostnika o lastni uspešnosti in pridobljenem znanju, ne pa za preizkus ali izpit. Sicer pa je v domeni šole, katere dodatne vpogleds glede znanja učencev bi še lahko opravili.

POSTOPNO UVAJANJE OTROKA V VRTEC se naj izvaja tako, da bo otrok pridobil pozitivne izkušnje, se navadil na novo okolje in pridobil zaupanje v strokovne delavce vrtca.

Osnovne informacije o uvajanju otroka naj dobijo starši neposredno od vzgojitelja. Starši naj dobijo informacijo, pri kom in kdaj se lahko pozanimajo o otrokovem počutju, ko ostane v vrtcu. Prve dni uvajanja naj starši v vrtce prihajajo skupaj z otrokom. Če je le mogoče, naj ga samega ne puščajo v vrtcu predolgo. Dogovoriti se je tudi treba, da so starši oz. osebe, ki jih otrok pozna, dosegljivi v primeru stiske oz. težav otroka.

Uvajanje otroka naj poteka postopno, prve dni s krajšo prisotnostjo staršev in s podaljševanjem časa bivanja otroka v vrtcu. Čas uvajanja, ko so starši prisotni v skupini, se izkoristi za pridobitev čim več informacij o otrokovih navadah, če to ni uspelo že pri vpisu. Da bo premagovanje čustvene stiske ob ločitvi od staršev lažje, naj otrok v vrtce prinese njemu ljub osebni predmet (če ga ima), ki ga potolaži. V pomoč pri uvajanju otroka v skupinsko rutino so dobrodošla navodila prek kartic/piktogramov s slikovnim prikazom (osnovne napotke in usmeritve na kratko napisati v njihovem jeziku tudi staršem).

Izvedbeni kurikulum naj poteka fleksibilno in v skladu z razvojnimi značilnostmi in potrebami otroka. Pripomore naj k ohranjanju varnega okolja, ki bo otrokom omogočalo dobro počutje, saj potrebujejo varno in stabilno okolje. Delo v oddelkih naj poteka umirjeno, da se bodo počutili varno. Zelo pomembno je, da jih strokovni delavci opazujejo in si za njih vzamejo dovolj časa. Strokovni delavci naj jim bodo na voljo za čustveno bližino. Vsakega otroka je treba spremljati in do njega pristopati senzibilno, prilagojeno njegovim individualnim zmožnostim in potrebam. Prioriteta naj bo zagotavljanje otrokovega občutka varnosti in preprečevanje

strahu pred zapuščenostjo (slednje je treba upoštevati tudi ob ločitvi od staršev v času uvajanja). Vzgojiteljica naj bo otroku dostopna ves čas ter v njegovi bližini in na razpolago, da bo otrok lahko razvijal varno navezanost in občutek pripadnosti skupini. K empatičnemu pristopu in pomoči je treba spodbuditi tudi vrstnike.

Dejavnosti je treba načrtovati in organizirati tako, da se otrok lahko izraža: likovne in glasbene dejavnosti, gibalne dejavnosti in gibanje na prostem. Pri tem je pomembno, da vzgojiteljica skupaj z otrokom raziskuje in je njegova soigralka.

POSTOPNO VKLJUČEVANJE V ŠOLO (PRIPRAVA UČENCEV, DIJAKOV)

Pri postopnem vključevanju učencev/dijakov bodite pozorni na:

- to, da učencu/dijaku omogočimo medvrstniško pomoč in podporo tutorjev;
- postavitev piktogramov ključnih prostorov (npr. jedilnica, toaleta, telovadnica);
- učenje o prepoznavanje znakov anksioznosti in depresije;
- sestavljanje enostavnih sporočil za starše o režimu dela na šoli;
- to, da pravilno izgovorite ime in priimek učenca/dijaka;
- to, da na začetku izdelate kartice z imeni sovrstnikov v razredu (osnovna šola);
- to, da se učenec/dijak nauči imena učiteljev;
- oblikovanje osnovnega jezikovnega slovarja s ključnimi izrazi (slovensko – ukrajinsko);
- seznanitev z notranjimi in zunanji prostori šole, šolskimi pravili, pričakovanji, urnikom, rutinami;
- to, da pozornost namenimo vključenosti učenca/dijaka v vsakodnevne situacije;
- to, da učencem/dijakom omogočimo, da lahko pripovedujejo o svojih izkušnjah (če to želijo), starših, interesih, hobijih, kaj imajo radi, česa ne marajo ipd.;
- spodbujanje k vključevanju v interesne dejavnosti v šoli in kraju;
- nevsiljivo vključevanje v sodelovalno učenje in timsko delo, predvsem za take oblike in načine dela, kjer v prvi vrsti ni potrebno znanje slovenskega jezika (npr. pouk športa, likovne in glasbene umetnosti ipd.);
- didaktične prilagoditve z veliko vizualizacije, ključnih pojmov, prevedenih v jezik priseljenca, razčlenjena besedila na krajše sekvence in dodatno podporo;
- usmerjenost učencev/dijakov na razrednih urah na delavnice (npr. aktivnega usposabljanja za čustvene in socialne veščine, ustvarjanja pozitivne klime, oblikovanja razreda kot skupnosti, sprejemanja in vrednotenja razlik med učenci, reševanja konfliktnih situacij, upravljanja s stresom, razvijanja kritičnega

mišljenja, kritične uporabe družbenega omrežja in interneta z vidika presojanja);

- oblikovanje realnih pričakovanj do učencev/dijakov glede učnega uspeha, saj je v prvih dnevih in mesecih ključno, da se vključijo v novo okolje in se počutijo sprejete, da jim ne dajemo enakih domačih nalog kot preostalim v razredu, da smo pripravljeni navodila za delo (jezik razreda) večkrat predstaviti in jih dopolniti z neverbalnimi sporočili;
- z učenci/dijaki identificiramo njihove interese in močna področja ter poiščemo prožne načine vključevanja v aktivnosti, ki to podpirajo (npr. gibalno-športne, umetniške, dejavnosti na prostem, ročna dela, kulinarične, psihosocialne itd.);
- to, da učencem/dijakom omogočimo vključevanje v aktivnosti, v katerih se lahko bolje spoznajo in povežejo, se izrazijo na svojih močnih področjih in doživijo občutek sprejetosti, sproščenosti in pomirjenosti (v razredu, v že obstoječih skupinah ali pa v posebej za ta namen zasnovanih skupinah, npr. za pomirjanje, za krepitev psihološke odpornosti itd.);
- to, da učencu/dijaku po potrebi omogočimo tudi dodatne pogovore oz. aktivnosti s svetovalnim delavcem;
- to, da na šoli organiziramo tudi intenzivno obliko začetnega učenja slovenščine, ki mora biti povezana z učnimi načrti.

OCENJEVANJE IN NAPREDOVANJE

V času od vpisa do zaključka šolskega leta 2021/2022 se učence in dijake iz Ukrajine praviloma ne ocenjuje. Spremlja in podpira se jih pri učnih izzivih, npr. lahko z uporabo elementov formativnega spremljanja,² vključevanjem vrstniškega sodelovanja in pomoči, dajanjem spodbudne kvalitativne povratne informacije, usmerjene v to, kaj je že dobro, kaj pa se lahko še izboljša, z vzbujanjem občutka, da je učitelju mar za učenca in da lahko računa na njegovo pomoč in podporo idr. Po koncu pouka v šolskem letu je lahko učenec/dijak neocenjen, učiteljski zbor pa na temelju rezultatov in spremljave o napredku lahko presodi, ali učenec oz. dijak v prihodnjem šolskem letu napreduje/nadaljuje izobraževanje v višjem razredu/letniku. Učiteljski zbor lahko tudi presodi, da učenec/dijak v šolskem letu 2022/2023 ponovno obiskuje isti razred/letnik.

Učenci, ki zaključijo 9. razred osnovne šole, se v srednjo šolo vključijo v tiste programe, kjer so prosta mesta. Učencem, ki so se v tem šolskem letu vključili v 9. razred osnovne šole, ni treba opravljati nacionalnega preverjanja znanja.

2 <https://www.zrss.si/izdelek/formativno-spremljanje-v-podporo-ucenju/>.